

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ

Τακτικού καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας

Ο ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ, Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΘΕΟΔΩΡΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Παλαιότερον ὑπῆρχεν ἡ ἀντίληψις ὅτι τὰ «Ἀνέκδοτα» δὲν ἐγράφησαν ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Προκόπιον¹. Τόση ὑπῆρξεν ἡ ἀντίδρασις τῶν ἀναγινωσκόντων τὴν συγγραφὴν αὐτὴν ὕστερ' ἀπὸ τὸ «Ὑπὲρ τῶν πολέμων» ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Προκόπιου! Σήμερον ὅμως οὐδεὶς πλέον ἀμφιβάλλει περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου καὶ προσπαθοῦν μᾶλλον νὰ ἐξηγήσουν τὸ διατί ὁ ὕμνητὴς τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας ἱστορικὸς μετεβλήθη εἰς δοιμύτατον λιβελλογράφον². Οὕτω ὁ ἐκδότης τοῦ ὅλου τοῦ Προκόπιου ἔργου J. Haury νομίζει ὅτι ἡ ἀνάθεσις ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὸν Ἰωάννην Λυδὸν (Περὶ ἀρχῶν III, 28) νὰ τὸν ἐγκωμιάσῃ διὰ τὴν μάχην παρὰ τὸ φρούριον Δάρας τῆς Μεσοποταμίας, ὅπου ἐνίκησεν ὁ Βελισάριος, τὴν ὁποίαν μάχην ὁ μὲν Λυδὸς δὲν εἶδεν, εἶχεν ὅμως περιγράψῃ ἀντικειμενικῶς ὁ Προκόπιος (II, 11 – 13), ἐπροκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ τελευταίου καὶ τὴν συγγραφὴν τῶν «Ἀνεκδότων»³. Ὁ Κ. Ι. Ἀμαντος νομίζει ὅτι ἐπειδὴ πρὸ πάντων κατὰ τῆς Θεοδώρας πλάττονται κατηγορίαι εἰς τὰ «Ἀνέκ-

1. Πρβλ. N. Jorga, *Histoire de la vie byzantine* 1, Bucarest 1934, σ. 232 : «...et c'est au nom de ces grands et riches mécontents que quelqu'un qui employa le nom de Procope rédigea ce recueil des calomnies les plus odieuses qui fut lu avec avidité et avec satisfaction, ce qui prouve que la notion d'intérêt général avait presque disparu dans cet Orient romain». Τοῦ αὐτοῦ, *Médaillons d'histoire littéraire byzantine...* Procope «Byzantion» 2, 1925, σ. 241 : «Est-ce bien le même écrivain qui donne, d'un côté, un récit admirablement ordonné, et de l'autre, balbutie ces faits-divers incohérents? Malgré tous les arguments de style des philologues... il faut répondre *resolument non*. L'«histoire secrète» a été écrite par quelqu'un qui voulait imiter le style libre du chapitre complémentaire et qui, après la mort de Procope, (laquelle a dû précéder celle de Justinien), croyait assurer à son factum des lecteurs nombreux et confiants en l'attribuant à Procope»!

2. Τὴν περὶ Προκοπίου καὶ τῶν ἔργων του βιβλιογραφίαν συνεκέντρωσεν ὁ Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica* I, Budapest 1942, σσ. 302-310.

3. J. Haury, Prokop verweist auf seine Anekdoten, *BZ* 36, 1936, σσ. 1-4.

δοτα», πρέπει νὰ υποθέσωμεν ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα ἔδειξε περιφρόνησιν πρὸς τὸν Προκόπιον καὶ αὐτὸ κυρίως δὲν ἠδύνατο ὁ ἱστορικὸς ν' ἀνεχθῇ¹.

Πάντως περιέργον εἶναι πῶς ὁ Προκόπιος, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη πατρίκιος περὶ τὸ 553 καὶ μετὰ ταῦτα ἔγραψε τὸ «Περὶ κτισμάτων» τοῦ Ἰουστινιανοῦ βιβλίον, δὲν μετενόησεν ὥστε νὰ καταστρέψῃ τὴν μυστικὴν περὶ τῶν βασιλέων συγγραφὴν, τὰ «Ἀνέκδοτα». Ὑπετέθη δ' ὅτι τὸ σύγγραμμα δὲν τὸ ἐπεθεώρησεν ὁ συγγραφεὺς του, ὥστε νὰ τοῦ δώσῃ τὴν τελικὴν του μορφήν.

Κατ' ἐμέ, τὰ «Ἀνέκδοτα» δὲν ἐκυκλοφόρησαν ποτὲ ζῶντος τοῦ Προκόπιου, οὕτω δ' ἔμειναν μὲ τὴν μορφήν τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν, δὲν μοῦ μένει δ' ἀμφιβολία ὅτι ἐγράφησαν πρὸς ἐκδίκησιν. Ὁ συγγραφεὺς, καθὼ λόγιος, ἔχει ἀντιπολιτικὰς ἀντιλήψεις, στενὰς δηλαδή. Εἴτε δὲν συλλαμβάνει τὰ σχέδια τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἴτε δὲν πιστεύει εἰς τὴν ἀναβίωσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ὁ ἀνθρωπισμὸς του, ἡ τάσις τῶν λογίων πρὸς τὸν φιλελευθερισμόν, τὸν φέρει νὰ κατακρίνῃ τὴν ὑπέρμετρον φορολογίαν καὶ τὰς πιέσεις πρὸς εὐρεσίαν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὰς ἐκστρατείας. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀντίρροπος συντηρητισμὸς του ἀντιτίθεται εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπιφερομένας μεταβολὰς τῶν συστημάτων διοικήσεως καὶ οἰκονομίας. Διὰ τὸν λόγιον Προκόπιον δὲν ὑπάρχει ἱκανὴ δικαιολογία τῆς συνεχοῦς ἀναστατώσεως καὶ μεταβολῆς τῶν πάντων· εἶναι ἴσως τοῦτο καὶ δείγμα ποιᾶς τινος ψυχικῆς κοπώσεως, δικαιολογουμένης δι' ἄνδρα μετασχόντα τόσον ἐνεργῶς τῆς πολεμικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις ἦτο πλασμένος διὰ τὰς σπουδὰς καὶ τὰ δικαστήρια.

Πάντως τὰ «Ἀνέκδοτα» (*Historia arcana*) δὲν ὀφείλονται εἰς τὰς ἀποκλειστικὰς καὶ μόνον διαθέσεις τοῦ ἱστορικοῦ, πρέπει νὰ ὑπόκειται πάντοτε κάποια ἱστορικὴ βάσις, μία δόσις ἀληθείας. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ ἔλεγχος τῆς ἀληθείας αὐτῆς δὲν γίνεται πλέον ψυχραίμως, καὶ κυκλοφοροῦσαι φῆμαι μεταφέρονται εὐκόλως εἰς τὸ σύγγραμμα· εἰς αὐτὸ συντελεῖ τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως.

Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Προκόπιος ἐστράφη κυρίως ἐναντίον τῆς Θεοδώρας († 548), ἐναντίον τῆς ὁποίας ἔγραψεν ἀπίστευτα πράγματα. Οὐδεὶς μελετητῆς τοῦ αἰῶνος τοῦ Ἰουστινιανοῦ (κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἐπιγραμματικοί, ὅπως Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος καὶ ἄλλοι τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας» ποιηταί, εὐκολώτατα γράφουν πορνικὰ ὡς «ἐρωτικά» ἐπιγράμματα), δύναται νὰ δεχθῇ ἀναμφισβητήτως τὰ κατὰ τῆς ἐξαίρετου ἐκείνης δυναμικῆς γυναικὸς γραφόμενα ὡς πορνευομένης εἰς τὸ ἵπποδρόμιον κατὰ τὸν πλέον ἀκόλαστον τρόπον. Δυσκόλως ὅμως θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀπορρίψῃ τὰς εἰδήσεις τοῦ Προ-

1. Κ. Ι. Ἀμαντος, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους Α', 1953, σ. 178.

κοπίου περὶ τῆς ταπεινῆς καταγωγῆς τῆς αὐγούστης καὶ περὶ τῆς ἀνόδου αὐτῆς ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸ ἱερὸν παλάτιον, ὅπου τὸ ἀπαρβατιστὸν τῶν ἱερῶν προσώπων τῶν βασιλέων ἐκάλυψε τὴν προϊστορίαν τῆς γυναικός, καθὼς καὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὴν ἀγορικὸν προέλευσιν. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς ὅλ' αὐτὰ μία βάσις καὶ ἡ Θεοδώρα πρέπει νὰ ἐκακολογεῖτο δεινῶς καὶ χρυπτῶς καὶ πρὸ τοῦ θανάτου τῆς καὶ μετ' αὐτόν. Ὁ Προκόπιος μεταφέρει καὶ δὲν πλάττει τὰς κακολογίας αἱ ὁποῖαι ἐκυκλοφόρουν εἰς τὴν βασιλεύουσιν. Ποῖος ὅμως εἶχε συμφέρον νὰ κατηγορῇ τὴν αυτοκράτειραν ὡς τέως πόρνην; Εἰς αὐτὸ νομίζω ὅτι θὰ δώσω μίαν πιθανὴν ἀπάντησιν.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι οὐδαμοῦ τῶν «Ἀνεκδότων» ὁ Προκόπιος ὁμιλεῖ περὶ ἀκολάστου βίου τῆς Θεοδώρας ὡς βασιλίσσης. Τοῦτο σημαίνει ὅτι μετὰ τὸν γάμον τῆς ἡ αὐγούστα διετέλεσε πιστὴ πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τιμία καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ κατηγορήσῃ αὐτὴν χωρὶς νὰ γίνῃ καταγέλαστος. Ἀπεναντίας ὑπῆρχε πιθανότης νὰ πιστευθῇ τις ὁμιλῶν περὶ τοῦ ιδιωτικοῦ βίου τῆς Θεοδώρας πρὸ τῆς ἀνόδου αὐτῆς εἰς τὸν θρόνον καὶ τοῦ γάμου τῆς μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐὰν ὁ Προκόπιος ἐσυκοφάντει ἀπλῶς, ἔαν ἦτο ὁ δημιουργὸς καὶ πλάστης τῶν περὶ Θεοδώρας ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ θρυληθέντων, θὰ ἐπροχώρει καὶ εἰς περιγραφὴν ἀκολάστου βίου τῆς βασιλίσσης ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων. Ἀποκλείω λοιπὸν τὸ ὅτι ὁ ἱστορικὸς ἐδημιούργησε τὰς φήμας, καταλογίζω ἀπλῶς τὴν μεταφορὰν τῶν εἰς τὰ «Ἀνεκδοτά» του καὶ ταύτην γενομένην ἐν ὧρα ὁργῆς καὶ ἐπὶ τῷ τέλει ἐκδικήσεως.

Ὡς πρὸς τὰς κατὰ τῆς Θεοδώρας φήμας, νομίζω ὅτι αὗται θὰ ἠδύναντο ν' ἀποδοθῶν εἰς τὸ ὑπόστρωμα ἐκεῖνο τῆς κοινωνίας τῆς βασιλευούσης, τὸ ὁποῖον ἐπλήγη ἀπὸ μέτρα ἠθικῆς ἀναπλάσεως ληφθέντα ὑπὸ τῶν βασιλέων (καὶ δὴ τῇ εἰσηγήσει τῆς Θεοδώρας). Προέκειται περὶ πολυαριθμοῦ τάξεως προαγωγῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει¹, τῶν ὁποίων τοὺς ὑπ' αὐτῶν συντηρουμένους οἴκους ἀνοχῆς ἔκλεισεν ἡ Θεοδώρα. Πεντακόσιοι τοὐλάχιστον ἁμαρτωλαὶ γυναῖκες τὰς ὁποίας ἐξεμεταλλεύοντο οἱ «πορνοβοσκοὶ» οὗτοι περισυνέλεγον καὶ ἐστάλσαν εἰς τὸ ἐπὶ τοῦτο ἰδρυθὲν μοναστήριον «Θεοτόκου τῆς Μετανοίας». Οἱ στερηθέντες τῶν εἰσοδημάτων τῶν προαγωγῶν ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐνθυμηθῶν τὸν νεανικὸν βίον τῆς Θεοδώρας, μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς ἐκείνης μνησικαχίας καὶ ἱκανοποιήσεως μετὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἐξευτελίζει τὸν ὁμοῖόν του ὁσάκις ὁ τελευταῖος θελήσῃ, ἐγκαταλείπων τὴν πρὶν ζωὴν, νὰ προχωρήσῃ εἰς ἔργα θίγοντα τὴν κοινωνικὴν ἠθικὴν, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὸ πρὶν καὶ ὁ ἴδιος ἐκινεῖτο. Οἱ προαγωγοὶ κατηγοροῦν

1. Περὶ τῆς πορνείας καὶ τῶν πορνοβοσκῶν πρβλ. Φ. Κουκουλέ, Αἱ πάνδημοι γυναῖκες, ΒΒΠ Β' Π, Ἀθῆναι 1948, σσ. 117 - 162.

τὴν Θεοδώραν ὅτι διετέλεσεν ἡθοποιὸς εἰς τὸ ἵπποδρόμιον, ἐπομένως ἔπρα-
 τεν ὅσα αἱ περὶ τοὺς μίμους καὶ τὰ θεάματα ἐσυνηθίζετο νὰ πράττουν ἱέρειαι,
 ἐπορνεύετο. Ἐπομένως δὲν εἶναι ὁ χριστιανικὸς ζήλος πρὸς σωτηρίαν τῶν
 ἁμαρτωλῶν ψυχῶν ὁ κινῶν αὐτήν, ἀλλ' ἡ ἐκδίκησις κατὰ τῆς τάξεως ἐκ τῆς
 ὁποίας προῆλθε. Καὶ ἐὰν ὁ ἱστορικὸς δὲν μᾶς τὸ παρῆδεικε, δὲν θὰ ἦτο
 δύσκολον νὰ τὸ ἐννοήσωμεν ὅτι ἀδιαμαρτυρήτως καὶ ἄνευ ἀντιστάσεως δὲν
 θὰ ἐπεβάλλετο αὐτὴ ἡ ἀπὸ τῶν καταγωγῶν συνάθροισις τῶν πορνῶν εἰς
 μοναστήριον, διότι ἡ διαστραφεῖσα φύσις δὲν ἐπιτρέπει ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέ-
 ρας εἰς τὴν ἄλλην αἱ ἐταῖραι νὰ μεταβληθοῦν εἰς ἁγίας μοναχάς. Ἄλλ' ὥς
 θὰ ἴδωμεν εὐθὺς ἀμέσως, τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔφθασαν μέχρις αὐτοκτονίας, ριφθεῖ-
 σαι ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Μονῆς, ἀμετανόητοι καὶ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ χώρου τῆς
 μετανοίας.

Δις κάμνει λόγον ὁ Προκόπιος περὶ τοῦ πράγματος. Εἰς τὸ «Περὶ κτι-
 σμάτων» (I, 9,1-10) καὶ εἰς τὰ «Ἀνέκδοτα» (17,5-6). Μολονότι τὰ Ἀνέκ-
 δοτα συνεγράφησαν πρὶν ἀπὸ τὰ Κτίσματα, ὅμως παραθέτω πρῶτον τὴν
 φανεράν ἱστορίαν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀπόκρυφον. Ὁ λόγος περὶ τῆς αἰσιατι-
 κῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου : «Ἐπὶ ταύτης δὴ τῆς ἀκτῆς ἀξιοθέατα ἐκ παλαιοῦ
 βασιλεία ἐτύγχανεν ὄντα. ταῦτα βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἀνατέθεικε τῷ θεῷ
 ἅπαντα, τὸν ἐνθῆνδε τῆς εὐσεβείας καρπὸν τῆς παραντίκα παραρρυχῆς ἀλλα-
 ξάμενος τρόπον τοιῷδε. ὁμιλος ἦν ἐπὶ Βυζαντίου γυναιῶν ἐν μαστροπείᾳ
 λελαγνευμένων οὐχ ἐκούσιον, ἀλλὰ βιαίαν τινὰ μισητίαν. τῆς γὰρ πενίας τῷ
 ὑπερβάλλοντι ὑπὸ πορνοβοσκῶν τρεφομέναις ἀεὶ καὶ καθ' ἑκάστην ἀκολα-
 σταίνειν ἐπάναγκες ἦν, ἀνδράσι τε ἀγνώσι καὶ παραπεπιτωκόσιν ἐξαπινάίως
 ἐσποδιοῦντο συνδυαζόμεναι. πορνοβοσκῶν γὰρ ἐνταῦθα ἦν ἐκ παλαιοῦ ἐται-
 ρία πολλή, ἐπ' ἐργαστηρίου τὸ τῆς ἀκολασίας διαχειριζόντων ἐμπόλημα, ἐν
 τε τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς ὄραν ἀποδιδομένων τὴν ἄλλοτριάν καὶ δουλαγω-
 γούντων τὸ σῶφρον. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς καὶ βασιλὶς Θεοδώρα (τὴν
 γὰρ εὐσέβειαν ἀλλήλοις ἐπικοινωνοῦμενοι ἅπαντα ἔπρασσον) ἐπενόουν τάδε.
 τὴν μὲν πολιτείαν τοῦ τῶν μαστροπειῶν ἄγρους ἐκάθηραν, ἐξελάσαντες τὸ
 τῶν πορνοβοσκῶν ὄνομα, τῶν δὲ γυναικῶν τὰς πενίᾳ τάλαιπωρουμένας
 πολλῇ ἀκολασίᾳ τῆς δουλοπρεποῦς ἡλευθέρωσαν, βίοντον μὲν σφίσιν αὐτό-
 νομον, ἡλευθέραν δὲ τὴν σωφροσύνην πεπορισμένοι. ταῦτα μὲν οὖν διωκί-
 σαντο τῇδε. παρὰ ταύτην δὲ τοῦ πορθμοῦ τὴν ἀκτὴν, ἣ ἐστὶν ἐν δεξιᾷ
 εἰσπλέοντι τὸν Εὐξείνιον καλούμενον Πόντον, βασιλεία πρότερον ὄντα μονα-
 στήριον μεγαλοπρεπὲς κατεστήσαντο καταγῶγιον ταῖς μεταμελουμέναις γυ-
 ναιξιν ἐπὶ τῷ προτέρῳ βίῳ ἐσόμενον· ἐφ' ᾧ τῇ ἐνταῦθα περὶ τε τὸν θεὸν
 καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀσχολία γεννησομένη περικαθῆραι τὰς ἁμαρτίας δυναταὶ
 εἶεν τῆς ἐν μαστροπείᾳ διαίτης. διὸ δὴ καὶ Μετάνοιαν τοῦτο δὴ τῶν γυναι-
 κῶν τὸ διαιτητήριον ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ ἐπονομάζουσι. καὶ πολλὰς μὲν

χρημάτων προσόδοις οἱ βασιλεῖς οὗτοι τὸ μοναστήριον δεδώρηται τοῦτο, πολλὰ δὲ οἰκία κάλλει τε καὶ πολυτελείᾳ διαφερόντως ἐξαίσια, ταῖς γυναιξὶ παραψυχὴν ἐσόμενα, ὥκοδομήσαντο, ὡς μηδενὶ ἀναγκασθεῖσαι πρὸς τὰ τῆς σωφροσύνης ἐπιτηδεύματα τρόπῳ ὀφροῦν ἀποκνήσουσι».

Ἰδοὺ τώρα ἡ ἐκδοχὴ τῶν «Ἀνεκδότων», ὅπου ὁ λόγος περὶ τῆς βασιλείας : «Ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν τῶν ἐς τὸ σῶμα κολάσεις τῇ Θεοδώρα ἐπινοεῖν ἐπιμελὲς ἦν. πόρνας ἀμέλει πλεον ἢ πεντακοσίας ἀγείρασα ἐν ἀγορᾷ μέσῃ ἐς τριώβολον, ὅσον ἀποζῆν μισθαγρούσας, ἐς τε τὴν ἀντιπέρας ἡπειρον στείλασα ἐν τῷ καλουμένῳ <Μετανοίᾳ> μοναστηρίῳ καθέδρεε τὸν βίον μεταμφιεσθαι ἀναγκάζουσα. ὧν δὴ τινες ἐροῖπουν αὐτὰς ἀφ' ἐρηλοῦ νύκτωρ, ταύτῃ τε τῆς ἀκουσίῳ μεταβολῆς ἀπηλλάσσοντο» !

Καὶ ἀπὸ τὰ δύο συγγράμματα φαίνεται ὅτι ἡ Θεοδώρα ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἱεροῦ καταγωγίου τῆς Μετανοίας, ὅπου θὰ εὑρισκον ἄστυον αἱ πτωχαὶ ἐκεῖναι ἁμαρτωλαὶ αἱ ὅποια θὰ ἤθελον ν' ἀλλάξουν τρόπον ζωῆς. Ἡ ἴδρυσις τοῦ μοναστηρίου ἦτο ὄντως πρᾶξις εὐσεβείας καὶ φιλανθρωπίας, ἀφοῦ μάλιστα οἱ βασιλεῖς διέθηκαν δι' αὐτὴν τὸ ἰδίον των θερινὸν ἀνάκτορον, ἐξησφάλισαν τὰς προσόδους διὰ τὸ μέλλον καὶ ὥκοδομήσαν τὰ ἀναγκαῖα κτίσματα. Ἡ ἐπικριτικὴ διάθεσις ἄγει τὸν Προκόπιον νὰ κατηγορήσῃ τὸ βίαιον τῆς περισυλλογῆς τῶν ἁμαρτωλῶν γυναικῶν ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ νὰ ἐπισημάνῃ τ' ἀποτελέσματα ἐξ αὐτῆς, τὰς νυκτερινὰς τῶν ἀσυμμορφῶτων αὐτοκτονίας. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἡδύνατο ἄλλως νὰ κτυπηθῇ ὁ θεσμὸς τῶν πορνοβοσκῶν ; Προκειμένου περὶ τῶν εὐπόρων γυναικῶν αὗται, φαίνεται, ἀφῆθησαν ν' ἀποσυρθοῦν μόναι εἰς τὴν νέαν ζωὴν, ἀφοῦ ἡ πενία δὲν τὰς κατηνάγκαζε νὰ παρασυρθοῦν ἐκ νέου εἰς τὸ μισητὸν ἔργον. Ἀλλὰ τί θὰ ἡδύνατο νὰ πράξῃ ἡ Θεοδώρα προκειμένου περὶ τῶν ἀπόρων ; Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ, ἐκτὸς μοναστηρίου, θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ ἡθικὴ των διαβίωσις. Ἄν δὲν ὑπέμειναν τὸν νέον ζυγόν, τοῦτο ὑπῆρξε ζήτημα νεύρων.

Ἡ περὶ περιστολῆς τῶν πορνοβοσκῶν εἵδησις δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὸν Προκόπιον. Καὶ ὁ Ἰωάννης Μαλάλας, σύγχρονος τῶν γεγονότων ἀπομνημονευτής, παραδίδει ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς κατεδίωξε τὴν ἀνηθικότητα εἰς τὸ κράτος του, εἰς σημεῖον ὥστε νὰ διαπομπέυσῃ καὶ ἱεράρχας¹. Ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον τῆς λευκῆς σαρκός, ἐξηγόρασεν ἀπὸ τοὺς πορνοβοσκούς τὰς ὑπὸ των ἰδίων αὐτῶν γεννητόρων ἀντὶ πέντε χρυσῶν νομισμάτων πωληθείσας κόρας, τὰς ὁποίας οὗτοι εἶχον ῥίψει εἰς τὴν πορνείαν, ἐφωδίασε δ' αὐτὰς καὶ

1. «Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ διεβλήθησαν τινες τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ διαφορῶν ἐπαρχιῶν, ὡς κακῶς βιοῦντες περὶ τὰ σωματικά καὶ ἀρεστικοποιτοῦντες... καὶ εὐθὺς προσέταξεν ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐν παιδερασταῖς εὐρισκομένους ναυλοτομεῖσθαι καὶ συνεσχέθησαν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ πολλοὶ ἀνδρικοῦται καὶ ναυλοτομηθέντες ἀπέθανον. καὶ ἐγένετο ἕκτοτε φόβος κατὰ τῶν νοσούντων τὴν τῶν ἀρρέων ἐπιθυμίαν» Μαλάλας, Bonn σ. 436, 3 ἐξ.

μὲ φορέματα καὶ χρυσοῦν νόμισμα. Ἀλλὰ τοῦτο φυσικὰ δὲν ἤρκει διὰ νὰ τὰς ἐλευθερώσῃ εἰς τὸ διηνεκὲς ἀπὸ τὸν ἄσικτον βίον. Ἴδου τὸ χωρίον ὁλόκληρον : « Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ καιρῷ ἡ εὐσεβὴς Θεοδώρα ¹ μετὰ καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς ἀγαθῶν ἐποίησε καὶ τοῦτο. οἱ γὰρ δογμαζόμενοι πορνοβοσκοὶ περιήγον ἐν ἐκάστῳ τόπῳ περιβλεπόμενοι πένητας ἔχοντας θυγατέρας, καὶ διδόντες αὐτοῖς, φησὶν, ὄρκους καὶ ὀλίγα νομίσματα ἐλάμβανον αὐτάς, ὥς ἐπὶ συγκροτήσῃ, καὶ προΐστων αὐτάς δημοσίᾳ, κατακοσμοῦντες ἐκ τῆς αὐτῶν ἀνυχίας, κομιζόμενοι παρ' αὐτῶν τὸ τοῦ σώματος αὐτῶν δυστυχὲς κέρδος, καὶ ἡνάγκαζον αὐτάς τοῦ προΐσταισθαι. καὶ τοὺς τοιούτους πορνοβοσκούς ἐκέλευσε συσχεθῆναι μετὰ πάσης ἀνάγκης. καὶ ἀχθέντων αὐτῶν μετὰ τῶν κορασίων, ἐκέλευσεν εἰπεῖν ἕκαστον αὐτῶν μεθ' ὅρκου δόσεως τί παρέσχον τοῖς αὐτῶν γονεῦσι· καὶ εἶπε δεδωκέναι ἀνὰ πέντε νομίσματα. καὶ πάντων ἐπιδεδωκότων γινώσιν μεθ' ὅρκου, δεδωκῦντα τὰ χρήματα ἢ αὐτὴ εὐσεβὴς βασίλισσα ἡλευθέρωσεν αὐτάς τοῦ ζυγοῦ τῆς δυστυχοῦς δουλείας, κελεύσασα τοῦ λοιποῦ μὴ εἶναι πορνοβοσκούς, ἀλλὰ χαρισσαμένη ταῖς αὐταῖς κόραις τὴν τοῦ σώματος ἔνδυσιν καὶ ἀπὸ νομίσματος ἑνὸς ἀπέλυσεν αὐτάς» ².

Ἀπομένει νὰ ἴδωμεν ποῦ ὑπῆρξε τὸ μοναστήριον τοῦτο. Ὅτι βεβαίως τὰ ἀνάκτορα τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς τοῦτο εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς αἰσιατικῆς τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς, οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ, μεθ' ὅσα γράφει ὁ Προκόπιος. Ὁριστικώτερον δὲν ἀνήκει εἰς ἐμὲ νὰ τοποθετήσω τὸν χώρον. Ὁ ἐσχάτως γράψας περὶ τῶν Βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων πατὴρ R. J a n i n ³, γνωρίζει ἄσχετον πρὸς τὴν παρούσαν μονὴν τῆς Μετανοίας, τὴν τῆς Θεοδότης, καθὼς καὶ ἑτέραν «Μονὴν τῆς Νέας Μετανοίας» ⁴, διὰ τὴν ὁποίαν διερρωτᾶται ἂν ὄντως εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ διὰ τὰς ἁμαρτωλὰς γυναῖκας κτισθεῖσαν. «Le terme despotique employé par Théophane porterait à le croire. Cependant ce monastère bosphoréen s'appelait τῆς Μετανοίας et c'est probablement, pour différencier celui

1. Ὡς εἰς τὴν Θεοδώραν καὶ οὐχὶ ἐπικοινωνῶς καὶ εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν ἀποδίδει ὁ Μαλάλας τὸ πρᾶγμα.

2. Μαλάλας, Bonn 440, 14 - 441, 7. Καὶ νεαράν ἐξέδωκεν ὁ Ἰουστινιανὸς δι' ἧς ἐξήγησε νὰ διώξῃ τὴν πορνοβοσκίαν ὅχι μόνον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περικύκλων «οὐδὲν δὲ ἦν καὶ ἐν τοῖς ἔξω τόποις ἅπασιν τοῖς τε ἐξ ἀρχῆς τῆς ἡμετέρας οὐσι πολιτείαις, τοῖς τε νῦν παρὰ τοῦ δεσπότου θεοῦ δεδωρημένοις ἡμῖν» (JN 1, 234).

3. La Géographie Ecclésiastique de l'Empire Byzantin. Première partie. Le Siège de Constantinople et le Patriarcat Œcuménique Tome III Les églises et les monastères par R. J a n i n A A, Paris 1953, σ. 345.

4. Γνωστὴν ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος.

dont nous parlons qu'on lui a accolé l'épithète de Νέα. Le doute reste donc justifié»¹.

Οἰοσδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ πρὶν τοῦ γάμου βίος τῆς Θεοδώρας, ἡ μετὰ ταῦτα διαγωγή αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ξρωτικών ὑπῆρξεν ἀμειπτος. Ὁ δὲ Προκόπιος οὐδὲν ἔχει κατ' αὐτῆς νὰ εἴπῃ προερχόμενον ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως. Ἡ δὲ φροντίς τῆς βασιλίσσης ὅπως βοηθήσῃ τὰ ἐλεεινὰ πλάσματα τὰ ὁποῖα ἐπέπρωτο ν' ἀποθάνουν ὡς κύνες εἰς τοὺς δρόμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀποδεικνύει ὅτι ὄντως τὴν εὐσέβειαν ἐπικοινωνομένη μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἔπραττεν ὅ,τι τῆς ἐπέβαλλεν ἡ ἱερὰ υποχρέωσις τοῦ χριστιανικοῦ στέμματος.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

1. Αὐτόθι. Τὸν πατέρα R. Janin διέφυγε προσπάθεια γεωγραφικοῦ καθορισμοῦ τῆς μονῆς καὶ τοποθετήσεως αὐτῆς εἰς Χρυσοκέραμον (νῦν *Τσεγκέλ-κιοϊ*) ἢ εἰς τὸ σημερινὸν *Βεγλέμιση*. Πρὸβλ. Κουκουλέν, ΒΒΠ Β' Π, 1948, σ. 154, σημ. 1.